

להעביר את הדברים הלאה לאלה שלא נכחו כאן ולא שמעו!

בתורה הקדושה שזורים, בדרך רמז ודרוש, פרפראות וזבדים עמוקים אשר יש בהם כדי ללמדנו את ההנהגה הראויה לכל יהודי בתחומי החיים השונים, וכך גם בענין עבודה שבלב זו תפילה, וכפי שמכנים אותנו הרה"ק האביר יעקב בפרשתנו.

"וְחָנּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַחְנֵהוּ וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ לְצִבְאָתָם" מצווה התורה (א, נב), ומכאן יקח אדם מוסר השכל אודות מעלת התפילה והכבוד שראוי לנהוג בה, כמו גם ההנהגה המתבקשת בעת התפילה עצמה.

וזו לשון רבנו: "וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ" לרמז שיהיה קובע מקום לתפלתו, והמקום שישב בו היום - בו ישב למחר כל ימיו, ולא ישנה מקומו. לפיכך אמר 'ואיש על דגלו' דהיינו מקומו שיהיה מקומו מדוגל היינו מסומן שלא ישנהו.

אם נתבונן בכך, הרי שהדבר מתבקש מעצמו ומובן לכל דבר דעת. אין זה חוק בלי טעם ולא על פי סוד, כי אם דבר פשוט שכל אדם מן השורה, ולו אם הינו בקי אך בנימוסי בני אנוש, מבין ורואה לנכון.

נתאר לעצמנו שיחה עם אדם פשוט, אח או חבר. עד כמה יפריע לנו אם יבחר איש שיחנו להסתובב סביב עצמו, לנוע מצד לצד ולחפש לעצמו במשך כל זמן השיחה היכן למקם עצמו מחזש. על אחת כמה וכמה כשמדובר במלך בשר ודם, אצלו כל נימוס הינו מחייב והגיוני כולם נדרשים מכורח המציאות וכחלק מחייב מפאת גודל המעמד.

קל וחומר בן בנו של קל וחומר כשיציב אדם לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, אשר ברא שמים וארץ ונפח נשמה באפנו. הוציאנו ממצרים וקדש לנו את הים, נתן לנו את התורה ובחר בנו להיות לו לעם סגולה. הוא יתברך אשר העמיד לרשותנו את התענוג הרוחני הצרוף הזה, את השעה המיוחדת בה יכול אדם להתייחד עם קונו, לשבח ולהלל ואף לבקש ככל העולה על רוחו כדבר איש אל רעהו. עד היכן נדרשת כאן זהירות לתת כבוד למעמד נורא ונשגב זה, לעמוד על מקומו ברצינות ובכבוד ראש ופשוט לקבוע מקום לתפילתנו!

ראה פעם הגאון ר' מאיר שפירא את אחד מתלמידיו מסתובב אנה ואנה, פוסע הלך ושוב במהלך התפילה.

פנה אליו ר' מאיר והציב בפניו את השאלה הבאה.

הנה מונים חז"ל (יומא כא, א) את הניסים הגדולים שהיו בבית המקדש, וביניהם את הנס שהתבטא בכך שהיו ישראל 'עומדים צפופים ומשתחיים רוחיים'. אך תמוה, מדוע לא אירע הנס בשלימות - כך שהיו המתפללים בבית המקדש אף עומדים רוחיים?

אלא, יישב הגאון במתק שפתיים ובדרך צחות - ככל הנראה היה זה בכוונה תחילה, כדי למנוע מהמתפללים להסתובב בתפילה...

אמרות שפר ותוכחות מוסר רבות נאמרו מפי ענקי החסידות, נהגו במתיקות על שפתותיהם של החסידים לדורות ונשנו השכם והערב בחיל ורעדה על ידי פרחי התלמידים.

יש מהאמרות שזכו לראות אור עולם, אם בספר שהוציא בעל המימרא הקדוש בעצמו ואם בליקוט שערך תלמידו, וישנן שלא שפר עליהן גורלן והן נידונו משמים להיגזגז בצוק העתים מעיני הבריות, ללא שזופתן עין.

אמרה אחת ומיוחדת במינה נאמרה מפי הרה"ק ה'צמח צדק' מליובאוויטש, אודותיה לא ניתן לומר שנעלמה מעינינו, אך מאידך גם לא נועדה להיכתב, ודווקא מפאת גודל חביבותה. וכך היה מעשה.

ביום מן הימים הופיע הצמח צדק על סף דלת חדרו של בנו וממשיך דרכו לימים - הרה"ק המהר"ש מליובאוויטש, ונכח לראות כי הוא שקוע ראשו ורובו בעיניה של סוגיא במסכת ברכות. מצחו של הבן העילוי חרוש היה קמטים, כל כולו מרוכז בסוגיא וניכר בחוש כי דבר מה טורד את מנוחתו.

'אמור נא, בני יקירי' קטע האב הגדול את מחשבותיו, 'מה קשה לך בסוגיא? שמא אזכה להאיר את עיניך באור התורה, ומיני ומינך תסתייע מילתא'.

החוזה המהר"ש כלפי הגמרא והחל לקרוא בקול (ברכות ו, א): "אמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל הקובע מקום לתפלתו - אלקי אברהם בעזרו". לאחר שסיים לקרוא את דברי הגמרא, הסמיך תיכף, לכן את פירוש רש"י הקדוש וזו לשונו: "אלקי אברהם - שקבע מקום לתפלתו. בעזרו - כדרך שהיה עוזר לאברהם".

והנה, רש"י מבאר את הגמרא נדבך אחר נדבך. ראשית מפרש הוא: 'אלקי אברהם - שקבע מקום לתפלתו', ורק לאחר מכן - ב'דיבור המתחיל' נפרד - הוא מפרש את המושג: 'בעזרו - כדרך שהיה עוזר לאברהם'.

תמוה המהר"ש, על מה ולמה ראה רש"י לנכון לפרש בדרך זו, בשעה שלכאורה היה נכון יותר לפרש את הדברים ברצף ואל לחלק לשני דיבורים?

כאן התרשט באחת פניו של הצמח צדק, וכניצוצות בוערים יצא ההסבר הבא מפיו.

כוונת רש"י באומרו 'אלקי אברהם - שקבע מקום לתפלתו', הסביר לבנו, אינה מכוונת כלפי המתפלל שקבע מקום לתפילה. אלא הדבר מורה כלפי הקב"ה, אשר בגודל חביבות המתפלל בעיניו בשעה זו ורום מעלת התפילה בקביעות מקום, הוא יתברך כביכול קובע את מקומו במקום זה בו אותו אדם מתפלל, 'אין אן אנדער ארט וויל ער גארנישט הערן' [ובמקום אחר אין הוא כלל חפץ להטות אוזנו!]

בסיימו את דבריו, התבטא הצמח צדק באוזני בנו כי דברים נוראים אלה אין ראויים להיכתב עלי ספר. לא כי אינם ראויים דיים לכך, אלא אדרבה: 'הנני חפץ שהדברים ייחקקו בלב ובמח כל איש ישראל, וחובה מצד אהבת ישראל

מאצרותיו ושיתותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

המשך מעמוד א'

מוצא האיש את עצמו אומר מדי יום לא פחות מעשרה פרקי תהלים, לרפואתו של אותו אדם יר אליו נחשף פעם אחת ויחידה בחייו, לרגע קצר אם כי משמעותי. לצד הזכות הגדולה שבכך, הגע האיש למסקנה כי זמנו יקר. מדי יום מקדיש הוא כרבע שעה עבור אותו אדם, ולצערו מפאת קוצר הזמן נבצר ממנו להמשיך.

לא חלפה כי אם תקופה קצרה, והנה פוסע האיש בדרך לתפילת שחרית, ומולו - מי אם לא אותו אדם הזכור לו היטב מלפני עשור. בזקנו כבר החלו להישזר שערות אפורות ואף לבנות, קמט או שניים נוספו לו, אך זה הוא, אין ספק.

'שלום עליכם!' הוא מושיט לו יד במאור פנים, כשהוא מציין בפניו בהתרגשות כי מזה עשור שהוא מתפלל עליו, יום אחר יום. 'ומה מביא אתכם שוב למחוזותינו?'

התשובה הכתה אותו בהלם. הבהירה לו כמה ערך יש לה לתפילה.

'בזמנו עבר הניתוח בהצלחה מלאה ואף הצלחתי לשוב לחיים רגילים ובריאים' שיתף האיש את הוסיף בדאגה: 'אולם כעת, במפתיע, שבה המחלה כמקדם והחלה שוב לחולל שמות בגופי, מה שהבהיל אותי בפעם השניה אל אותו פרופסור'.

קרב אלוקים

לאורם של גדולי הדורות

באים לבקר, ולבקשתי להיקבר בחלקה יהודית הם בכלל לעגו, ומה יהיה איתי?

סטיבן צקצק בשפתיו, הנהן במשוב של הזדהות, אך עדיין לא היה ברור לו 'מה תפס אותך כעת? מה פשר הבכי הפתאומי?'

'אה, זה' הקשיש הסביר, 'אני מתפלל על כך'.

'אני מבין...' היה ברור שהוא לא מבין כלום. מה לו לגוי מגושם שכזה ולעניינים כאלה, המרוממים ונאצלים לאין ערוך ממנו?

שבוע מאוחר יותר. 'משפחת וינגרטן' שיחת הטלפון שהתקבלה ביום בהיר, שהתברר בהמשך כיום לא בהיר בכלל, הביאה עמה את הבשורה הקשה מכל.

אבא, יהודי תלמיד חכם שהגיע לגבורות בצלילות ואדרבה השתבח כיין לעת זקנה, שהה בבית האבות בני-ג'רזי. הבוקר, במפתיע, לקה האב בלבו והובהל אל בית החולים הקרוב. שם, למגינת לב, נקבע מותו. בשיכון לב קיבלה המשפחה את ההודעה, וכיהודים יראים ושלמים התאספו ובאו מרחבי ארצות הברית ונערכו לקיים את ההלוויה כדת וכדין, תוך אמירת קדיש בקול בוכים והספדים נוגים ומעוררים.

רק שיחת הטלפון הבאה, אשר התקבלה בעיצומם של ימי השבעה, התעלתה על קודמתה בכל הנוגע להפתעות.

'שלמה? זה היה נשמע מוכר. מדי מוכר.'

'אבא?!' הם חשבו שמישהו מתלוצץ, מותח אותם מתוך רוע צרוף, אך לא. אבא חי וקיים, והוא פשוט התקשר לברר למה הם לא באו השבוע לבקר אותו, כמדי שבוע.

שיחה בהולה לסטיבן, מנהל המוסד, הבהירה את הטעות המרה. או המתוקה, תלוי בעיני המתבונן. מסתבר שבאותו בוקר גורלי המוטט קשיש בודד בשם יוסף גולדמן, ומשום מה נפלה טעות ברישומים ובשגגה רשמו את אביהם בתור בר-מינון.

'אז מי נקבר במקומו? ועל מי אמרנו קדיש?' הבנים היו אחוזי חלחלה.

'יהודי שהתפלל על כך?' אפילו סטיבן ראה את יד האלקים שכייונה הכל.

בית האבות היוקרתי בניו-ג'רזי, על אף שמו הקודר והאופי הכבד הכרוך מטבע הדברים בעצם הווייתו של מקום כזה, היה רחוק מאד מהקלישאות המוכרות. הוא דמה יותר לבית מלון יוקרתי, אולם דווקא השירות האדיב והמכבד שלו כלפי החוסים בו - הוא שהקנה לו את שמו הטוב.

בית האבות חרט על דגלו את הדאגה לשלומם ולרווחתו של כל קשיש, ולא פחות מכך - את ההתעניינות בכל פרט והיבט בחייו, וסטיבן - המנהל הצעיר והנמרץ, היטיב למנף את המוטו הזה ולהפוך אותו לדרך חיים.

לא פלא אפוא שבאחד הימים, כשנכח סטיבן לראות כתף רוטטת ולשמוע יללה חנוקה מכיוונו של אחד הקשישים, הוא אץ לעברו והניח יד רכה על כתפו.

'הכל בסדר, אדוני?' שהזדהה בשם 'יוסף גולדמן', הסתובב אליו וסטיבן המשיך: 'אוכל לעזור בדבר מה? שמא יש לך תלונה כלשהי על התנהלות צוות בית האבות או על האוכל המוגש בארוחות?'

'לא ולא' השיב הלה, 'אדרבה, השירות שלכם הינו הטוב ביותר לו יכולתי לצפות. ואכן ניכרת ההשקעה שלכם בכל היבט שהוא בניהול המקום על הצד הטוב ביותר'.

לנוכח גל המחמאות הכנות והעובדה שהקשיש אינו תולה בו ובמוסדו אף אשמה, סטיבן תהה באמת ובתמים. 'מה בכל זאת מציק לך, איש יקר?'

'יהודי אני' אנהח כבדה ליוותה את דבריו, 'ואני מתפלל שאזכה להיטמן לאחר מותי בחלקת קבורה יהודית, כנדרש על פי מצות דתי'.

סטיבן כבר ראה הכל. הוא פגש יותר מקשיש או שניים העסוקים בתכנון העתיד הקרוב והסופי כל כך, היה שותף אפילו להומור שחור ונתקל לא אחת גם באלה המבכים את הסוף הקרב ובא. אך משהו בסיטואציה הנוכחית נשמע לו שונה, עמוק יותר.

הוא המתין לקשיש, שימשיך וישפוך אור על הנושא.

'שלושת ילדי, לצערי' שוב אנהח שוברת מותניים, 'אינם צועדים בדרך שהותיתי להם. הם צמחו על כר פורה של ליברליזם טהור ותרבות המערב, והתרחקו מהחינוך אותו ניסיתי להקנות להם. הם בקושי מכירים בי ואף אינם

הרי"ף (עוד) כי על המתפלל להמתין במקומו עד שתתחיל חזרת הש"ץ, ורק אז לחזור למקומו. עוד יש שכתבו (ע"י רי"ף) כי יש להמתין אף יותר מכך - עד ששליח הציבור מגיע לקדושה'.

בבית יוסף (שם) הובאו דעות שונות בנוגע להנהגת המתפלל ביחידות בענין זה.

יש שכתבו (אבודרהם בשם הראב"ד) כי אף המתפלל ביחידות עליו להשות כשיעור זה, ואילו אחרים סבורים (רבנו ירוחם) כי אין צורך להמתין כשיעור זה, אולם על כל פנים ישנה כשיעור הילוך ד' אמות.

יש מי שכתב (מג"א קכג, ו בשם כ"מ) כי במידה ואין האדם רוצה לחזור למקומו, אין חייב בכך אלא יכול להישאר במקום אליו פסע לאחריו. אמנם בבית יוסף הביא כי חכמי צרפת הקפידו כשיעור למקומו, ויתירה מכך הוסיפו להקפיד שלא יעבור אדם לפני המתפלל כל עוד לא שב למקומו, וכן נפסק שיש לנהוג (מג"א שם).

הפסיקות עצמן

יש שהזכירו (ב"י בשם מהרי"א) את ההלכה (יומא טו, ב) הקובעת כי "כל פינות תה פונה לא יהיו אלא דרך ימין", ופסקו כי אף את הפסיקות לאחריו בסיום התפילה יש לבצע כסרגל ימין קודמת לרגל שמאל. אחרים (הגהות מימוניות פ"ה מהל' תפילה) לעומתם סבורים כי אין צורך להקפיד על כך.

לענין מידת ושיעור הפסיעות עצמן, כתבו חלק מהראשונים (דרכי משה שם אות ב בשם שו"ת הרשב"א) כי אינם יודעים לשער זאת. אולם אחרים כענו (ב"י שם בספר המפתח) כי אין לפחות מפסיעות בשיעור עקב בצד אגודל. ובשם הראשונים (ב"י בשם ארחות חיים) הובא כי אף חובה לנהוג כן - עקב בצד אגודל, מתוך דמיון לכהנים שהיו פוסעים כך במקדש.

את הפסיעות, כך הובא בפוסקים (דרכי משה שם) יש לפסוע במתינות ולא במרוצה ובפסיעות גסות, כדי שלא יראה הדבר עליו כמשוי וכביכול הוא חפז להימלט מהתפילה. עוד כתבו הראשונים (שבלי הלכות ועוד, הובא ב"י שם) כי אין לפסוע יותר משלש פסיעות, שנראה הדבר כיוהרה.

כריעות והשתחויות

את הפסיעות יש לעשות תוך כריעה, כמובא בגמרא שהעיר רב חייא בריה דרב הונא (יומא שם): "חזינא להו לאב"י ורבא דפסעי להו שלש פסיעות בכריעה אחת [ראיתי אותם שהיו פוסעים לאחר בכריעה אחת]."

לאחר סיים לפסוע לאחריו, קודם שיזדקף, נאמר בגמרא (שם) כי יש לנהוג כך: "ומשום שמעיה אמרו שנותן שלום לימין ואחר כך לשמאל", בדרך של פרידה לשלום. בהמשך הגמרא מובא כי ראה רבא את אב"י שהיה כורע לימינו ואז לשמאלו, והבהיר לו כי כוונת הברברים הפוכה - יש לכרוע קודם לימין הקב"ה הניצב למולו, ולאחר מכן לשמאל הקב"ה, מה שמתבטא אצל המתפלל בכיוונים מנוגדים - קודם לשמאלו ואחר כך לשמאלו.

בסיום התפילה, כשעה מכוונת בה האדם מתייחד עם קונו ומשבח לפניו, קבעו חז"ל כי על המתפלל להימנע מלסיים וכביכול להיפטר מהקב"ה - בטרם ייתן שלום.

וכך מובא בגמרא (יומא נג, ב): "המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחריו, ואחר כך יתן שלום", ולא זו בלבד אלא מצאנו התבטאות חריפה בהמשך הגמרא: "ואם לא עשה כן - ראוי לו שלא התפלל". במאמר ובכיוון נעסוק בענין זה, תוך התייחסות לפרטי הדינים ועוד.

טעם ויסוד הדבר

אם כי עצם הצורך להיפטר מהקב"ה בטרם יילך לדרכו מובא כבר בגמרא, והוא מבוסס על משל לאדם אל מול רבו בשר ודם, ממנו אין יאה להיפטר מבלי שייטול רשות. אולם בנוגע לפעולה עצמה, אותה יש לבצע - שלש פסיעות לאחריו, הרחיבו הפוסקים בביאור טעמה ויסודה, וכמה טעמים הובאו לכך (הטעמים הובאו בשם הראשונים בבית יוסף א"ח כקג).

יש מבארים (ארחות חיים) כי הדבר נעשה מתוך דמיון לכהנים בעבודתם, שהרי כשהיה הכהן יורד מהמזבח לאחר עבודתו - היה פוסע לאחריו דרך שלשה רבדים שבין הכבש למזבח.

עוד ביארו (שם) כי יש בכך זכר לאותן שלשה מילין שהתרחקו ישראל מהר סיני בעת מתן תורה, ככתוב (שמות כ, טו): "וַיֵּרָא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיִּעַמְדוּ מֵרָחֵק. וְעוֹד כְּתוּב, שְׁהָיָה מִשֶּׁה רַבְּנוּ ע"ה כְּנָסָה אֶל תוֹךְ מַעֲבֵה 'חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרַפֶּל' (דברים ד, יא), וכשיצא מלפני הקב"ה פסע את שלושת אלה לאחריו.

ראשונים אחרים (שבלי הלכות) מבארים כי היות וכשהאדם מתפלל שורה השכינה על ראשו, הרי שהוא נמצא במקום השכינה. אי לכך בסיום תפילתו נדרש ממנו לצאת ממקום קדוש למקום חול, ואת זאת הוא עושה באמצעות שלש פסיעות לאחריו.

עוד נתבאר (ספר המנהיג סי' סח) כי כחלק מהפרידה ונטילת הרשות, על המתפלל לבצע פעולה המדמה יציאה מתוך שלש מחנות.

באופן אחר הובא (ב"י שם בשם רבנו מנחם) על פי הגמרא במלאכים (יחזקאל א, ז): "וַיִּגְלִיֵּם רִגְלֵי יִשְׂרָאֵל, מִצֵּאֲנוּ בִלְשׁוֹן הַפֶּסֶק 'רגליהם' ומיעוט רבים שנים, ובתוספת 'רגל' הרי שלש, וכיון שעבודת התפילה דומה לעבודת המלאכים, על המתפלל לנהוג כן.

שהייה במקומו

בסוגיית הגמרא מוסיף האמורא רב מרדכי על ההוראה הנ"ל: "כיון שפסע שלש פסיעות לאחריו - התם איבעיא ליה למיקם [שם עליו לעמוד ולהתעכב], משל לתלמיד הנפטר מרבו, אם חוזר לאלתו - דומה לכלב ששב על קיאו, וכך אכן נפסק להלכה (טור שם).

משמעות הדבר - כי חזרה תיכף לאחר הפסיעה לאחר מעידה על כך שלא באמת חפץ להיפטר מרבו, שהרי שב הוא מיד אליו, וסופו הוכיח על תחילתו.

ישנן דעות בראשונים (טור שם בשם

מילתא חדת"א

פניני תפילה מלקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א

הצדיק מעלה התפלות לרצון

ואתפשטותיה דמשה בכל דרא שפכל דור יש צדיקים שיעמדו להם לישאל לחבר אותם לשמים ולהביא לרצון תפלותיהם ובקשותיהם, ובכך הם מגלים לשוכני חמור כי יש מנהיג לבירה הרוצה ומשיג עליהם בכל שעה ובכל רגע. ממילא נבין כי אמנם בגלות נאמר 'מציץ מן החרפים' שבאורו שרק רוצה אף אינו נראה כאדם המציץ מחרה, אולם על ידי הצדיק זוכים להכיר את הבורא בבחינת 'משיגין מן החלונות', וגם בגלות המרה ובכל קושי העומד לאדם בדרך יש לו האפשרות לראות ולהרגיש את המציאות ה' בתוככי ההסתר, והוא על ידי הצדיק המגלה כי יש בורא לעולם וכי הכל בהשגחה פרטית ולטובה.

ולכך רואים כי בתחלת שליחותו של משה רבנו ע"ה לגאל את ישראל נאמר 'ויסתר משה פניו כי ירא מהבטי אל האלקים', אבל יש זמנים שהצדיק נגש אל הערפל כפחית (שמות כ ח) 'ומשה נגש אל הערפל' ומדוע 'אשר שם האלקים', כי הצדיק הוא החלון שעל ידו זוכים בני ישראל להשקיף ולראות את השגחת ה' יתברך והשראת השכינה.

בטחון הצדיקים

אנו אומרים בתפלה בכל יום בחתימת הברכה בברכת על הצדיקים 'ברוך אתה ה' משיען ומבטח לצדיקים', ופרש רבי אברהם בן הגאון מוילנא ע"ה פגנת הברכה, שהקדוש ברוך הוא נותן משען לצדיקים שלא יאבדו את בטחונם בו יתברך אף קדם שיבקלו את מבקשם, דהיינו שגם בעת צרה נותן להם ה' יתברך סעד וסמך לחזקתם במדת הבטחון, כי בדרך שצדקם רוצה לילך מוליכין אותו (מכות י), ומי שהוגא בעל בטחון ורוצה לבטח בה', ה' מסיע בידו שלא יאבד חס ושלום את מדת הבטחון, וזוכה לראות את יד ה' והשגחתו ונפלאותיו גם בתוך ההסתר, ומבקשים 'ושים חלקנו עמך' שגם אנחנו שואפים להיות בוטחים בשמו יתברך, וכך באמת נזכה לראות את 'ישועת ה' ונרגיש סיעתא דשמיא במעשינו גם בתוך הצרה וההסתר.

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

"וְהַלּוּיִם לְמִשְׁה אֲבֹתָם לֹא תִתְּקֶדוּ בְּתוֹכָם" (א, מז). ביאור נפלא בפסוק זה ביאר הר"ק ר' יהודה לייב מזקליקוב ז"ע, מגדולי תלמידי הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק ז"ע.

משל נשא הרה"ק הרבי ר' אלימלך, לאדם ההולך ברחוב ובידו מקל, והנה נלגדו מופיע כלב עז ואימתני. הלא אם יפעל אותו אדם בתבונה, יטמין את המקל לבל יראהו הכלב, שהרי אם יראהו - יחשוב כי מתגרה הוא בו ויבוא עליו בשיניו החדות בחמת זעם.

על פי זה ביאר את לשון הפסוק (תהלים קמה, ט): "רָצוֹן יִרְאִי יַעֲשֶׂה נֶאֱתָ שְׁוֹעָתָם יִשְׁמַע וְיִשְׁעָם". כי הנה כשאדם נושא תפילה בפיו, לכאורה קיים חשש שיבואו המקטרגים וינסו לקלקל את תפילתו. וכמו במשל על המקל - היה עליו לכאורה להצניע את דבריו ולהתפלל בלבו בלבד, כדי שהמקטרגים לא יבינו ולא יתגרו בו.

אולם אצל הצדיק לא כן הדבר, וזהו מה שנאמר: "רָצוֹן יִרְאִי יַעֲשֶׂה", היינו הרצון הטמון בלב, אולם לא זו בלבד אלא שהקב"ה 'נֶאֱתָ שְׁוֹעָתָם יִשְׁמַע וְיִשְׁעָם', היינו שוועתם שהם מוציאים מפיהם גם ישמע השי"ת ויענה לה, ולא ייתן למשטין מקום לקטרג.

והנה אודות הצדיק אמרו חז"ל (מועד קטן טז, ב) שאומר הקב"ה: "מי מושל בי - צדיק, שאני גוזר גזרה, ומבטלה". ותמוה כיצד יכול הצדיק לבטל את גזירת הבורא? האם עד כדי כך כוחו גדול?

אלא אפשר לבאר בהקדם דברי חז"ל (יומא כח, ב): "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה", ואף מאמר זה תמוה - שהרי לא כל המצוות היו שייכות בזמנו של אברהם אבינו. אלא מוכרחים לפרש על פי מאמרם ז"ל (ברכות ו, א): "חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה - מעלה עליו הכתוב כאילו עשה". אברהם אבינו השתוקק ויחל לקיים את כל התורה כולה, ונחשב לו הדבר בבחינת עשייה.

על פי זה אפשר לבאר: "רָצוֹן יִרְאִי יַעֲשֶׂה", היינו שהשי"ת הופך את רצונם של הצדיקים לבחינה של עשייה ממש, היות וכל רצונם לעשות רצונו יתברך, ואם כן יפה כוחם לבטל גזירתו יתברך שהרי גדול רצונם כעשייה.

דבר זה מרומז בפסוק: "וְהַלּוּיִם לְמִשְׁה אֲבֹתָם לֹא תִתְּקֶדוּ בְּתוֹכָם".

'לִיָּם' מלשון (בראשית כט, לד): "לִיָּהּ אִישִׁי אֲלִי", היינו דביקות וחבור, ואלו הצדיקים שמחוברים בקשר איתן לבורא יתברך. 'לְמִשְׁה אֲבֹתָם' היינו שהם הולכים בדרך אבות על פי התורה. 'לֹא תִתְּקֶדוּ' מלשון (במדבר לא, מט): "וְלֹא נִקְדָּה מִמֶּנּוּ אִישׁ", שאין בהם כל חסרון ופגם אלא כל רצונם לקיים רצונו יתברך.

אותם צדיקים הם הזוכים שכל משאלות ליבם וכל מאווייהם בתפילה, אף אותן בקשות שהם מוציאים בפיהם ממש, יתקבלו ויעלו לרצון ורחמים.

סדרא דעלותא

תפילות הקדמונים ואבות האומה

אך למותר יהיה להאריך ולצטט את רבותינו מאורי הדורות, אשר התריעו השכם והערב עד כמה הכנה נדרשת מהאדם בבואו להתפלל, כיצד עליו לשמור על פיו נקי מכל סיג ופגם ועל נשמתו מזוככת ושליומה.

הרי התפילה אינה רק מלל, רצף אקראי של מילים אותם מוציא האדם מפיו, אלא היא נובעת מנשמתו פנימה הישר לאלקיו. לפיכך חובה על האדם לוודא שהוא כשר וראוי לעמוד לפני קונו, בכל היבט שהוא בחייו, וככל שיזדכך יותר, ישפר את מעשיו ויתקן את מידותיו, כך תתקבל תפילתו ביתר שאת.

מעשה מופלא מצאנו בגמרא (תענית כה, ב), המעיד כי אכן - לעבודתו העצמית של האדם בכל המישורים ישנה השפעה מכרעת על התפילה, ואף בנושאים שבין אדם לחברו. ולא זו בלבד, אלא שאף כשניצבים בתפילה שני שרפי מעלה שאין לנו בהם שמץ של השגה - תפילתו של האחד יכולה לקדם לרעהו בקבלתה, אך ורק משום עבודתו המעולה בעניינים אלו.

"מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות [הנוספות בתפילה בעת תענית ציבור], ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו, ואמר: 'אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו', וירדו גשמים".

החלו החכמים והתלמידים לרנן אודות רבי אליעזר, ביקשו להבין מדוע נתקבלה תפילתו של רבי עקיבא, תלמידו של רבי אליעזר, ואילו תפילת רבו הגדול לא נענתה.

על כך באה התשובה המבהילה מן השמים: "יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו".

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

בפרשת השבוע מצאנו את הציווי (ד, ה): "והורדו את פרכת המסך וְכָסוּ בָּהּ אֶת אֲרֹן הָעֵדוּת", ואם כי הפרוכת המדוברת אינה שייכת במישרין לבית הכנסת, אך יש בנותן טעם לעמוד על טיבה של הפרוכת המעטרת את ארון הקודש, וההלכות הנוגעות אליה. מעיקר הדין אין נדרש לתלות פרוכת על ארון הקודש, אלא די בכיסוי הנוצר על ידי דלת ארון הקודש. אכן, לפני מאות שנים החל להתפשט המנהג להציב - מלבד דלתות ארון הקודש, פרוכת מהודרת שתחצוץ בין ארון הקודש לחלל בית הכנסת. אכן, על אף שמדובר בהנהגה שהשתרשה בדורות מאוחרים יותר ואין מקורה בהלכה פסוקה, למעשה כבר בדברי הרמ"א מצאנו התייחסות הלכתית מפורשת לכך, ואף למנהג לפרוש פרוכת שונה לפי מועדי השנה ואף בשבת. בפסיקתו אודות 'שבת חזון' כותב הרמ"א כך (או"ח תקנא, א): "אבל פורשין פרוכת של שבת, אם לא שאירע תשעה באב בשבת ונדחה, שאז אין פורשין פרוכת של שבת".

פרשה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

עליית אחים לתורה

בפרשת השבוע סוקרת התורה הקדושה את שבטי י-ה, ואם באחים עסקינן ראוי להפנות את תשומת הלב להלכה מסוימת בענייני תפילה וקריאת התורה, הנוגעת במישרין לאחים.

כך נפסק בשלחן ערוך (או"ח קמא, ו): "יכולים לקרות [בתורה] ב' אחים זה אחר זה, והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע". היינו שמעיקר הדין אין בכך חסרון, אולם קיים חשש שמא יתנו אנשים עיניהם הרעה באותם אחים, היות ושני אחים זכרים הרי זה סימן לברכה, ולפיכך מותר להימנע. הרמ"א מוסיף וכותב: "ואפילו אם אחד הוא השביעי ואחד הוא המפסיד, לא יקראו השני בשמו משום עין הרע".

לצד הטעם המקבל על רו הפוסקים, לפיו יסוד הדבר במניעת עין הרע, הרי שבראשונים מצאנו הסבר אחר לכך (ארחות חיים הל' שני וחמישי אות כו), והוא - מפני שעל התורה נאמר (תהלים יט, ח): "עדות ה' נאמנה", והלא אחים פסולים להעיד יחד.

למעשה חשו בכל מקהלות ישראל לכך, וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק יט) שאף אם יבוא אדם ויאמר שאינו חש לכך - אין שומעים לו.

יד ושם

פסוקי שמות והטמון בהם

גלעד

"גָּאֻת אָדָם תִּשְׁפִּילֶנּוּ וְיִשְׁפַּל רֹחַ יְתָמָה כְּבֹדוֹ" (משלי כט, כג).

אין לנו אלא לצטט את לשון המלבי"ם, המחכימו בעומק המוסר הטמון בפסוק זה, וזו לשונו: "המתגאה מראה שאינו מבין ערכו, שהוא ציץ נובל וכאין נחשב, וזה עצמו תשפילנו, והשפל רוח שהוא הקצה ההפך מן הגאווה, יתמוך כבוד, וגם יהיה זה דרך גמול ועונש".

בואו לפני - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז ודוד

'הירא את דבר ה' ירגיל לומר הזמר הזה בכל בוקר' הובא בסידור היעב"ץ - 'בית יעקב', אודות הפיוט הקדום והנשגב 'אֲוֹהֶה לֹא-ל'.

הפיוט, המבואר לרוב על פי קבלה, מובא בסידורים רבים כפיוט הנאמר בבוקרו של כל יום, ובסידורים מסוימים הוא מופיע כזמר השייך לשבת. ויש שנהגו לאומרו הן בשבת והן בחול, אלא שתחת התיבות 'יִמְצָאָה מְטֻנָּה' שבפיוט אומרים 'יִמְצָאָה מְקֻשָּׁט'.

הפלא ופלא

שאלות וחידות מבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם פר' בהר בחוקות:

1. תשובה ג' - 'יראה' היינו יראת העונש, ואילו 'פחד' הוא יראת הרוממות.
2. תשובה א' - קורטוב הינו מידה מדויקת המהווה חלק יחסי של אחד משישים וארבע בלוג.
3. תשובה ב' - הקב"ה שופט בדין, אך גם מרחם ופועל בצדקה.

אחד השבחים הנאמרים על הקב"ה בתפילת 'ברוך שמיה' מציין הוא יתברך 'מְטַנֵּה לְמַעַבְדָּא טַבְּנָא וְקִשּׁוּט'. תוכל לבאר את המילים כראוי?

(א) הקב"ה מרבה טוב להולכים בדרך טובים ובישור.

(ב) הקב"ה מרבה לעשות חסד ואמת.

(ג) כל הליכותיו של הקב"ה חסד ואמת.

בברכות השחר נזכרת הבקשה כי לא נבוא 'לא ליד נסין ולא ליד ביזין'. באיזה ביזין מדובר?

(א) ביזין הבא כתוצאה מהניסיון ומאי-העמידה בו.

(ב) ביזין הנובע מבן או תלמיד שהקדיח תבשילו בריבים.

(ג) אף אחת מהתשובות הנ"ל אינה נכונה.

בברכת 'את צמח דוד' שבשמו"ע אנו מבקשים: 'וְקִרְנוּ תְרוּם בִּישׁוּעָתְךָ'. מה אין רצוננו להביע בביטוי 'בִּישׁוּעָתְךָ'?

(א) ישועתנו הרי היא ישועת ה', וכוונתנו להפציר שיושיע את עמו ישראל.

(ב) תחינה כי תרום קרננו על אף שאיננו ראויים לכך מצד מעשינו.

(ג) בקשה כי תתרום קרננו - בשמחתם על ישועת השכינה והקמתה מעפר.

שם הזוכה בגיליון פר' פקודי: ה' אליעזר דויטש, בני ברק

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכייה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

